

4. Кудрик Н. «Міріам – наш скарб»: як працює інклюзивна школа в Італії. Радіо свобода. 08.12.2017 URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28903443.html>

5. Топол В. Що особливого у фінській інклюзивній освіті. Нова українська школа. 30.09.2018. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-osoblyvogo-u-finskij-inklyuzyvniy-osviti/>

6. Кронівець Т.М., Малярчук А.В. Захист законних прав дитини та формування інклюзивного освітнього простору в Україні і ЄС. Інклюзивний соціоосвітній простір: порівняльна характеристика європейського та українського досвіду. Вінниця, 2023. С.77.

Палійчук М. І.,

*здобувач освіти ІІ-Б класу відокремленого підрозділу «Науковий ліцей
Житомирського державного університету імені Івана Франка»*

Науковий керівник: Крайник Г.С.,

кандидат юридичних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ ЯК НЕОБХІДНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Трансплантація в сучасному світі робить вагомий внесок у медицину. Даний метод пересаджування органів та інших анатомічних матеріалів рятує життя сотні тисяч людей у світі. Конституція України, а саме стаття 3, визначає, що людина, її життя і здоров'я визнаються в нашій країні найвищою соціальною цінністю [7]. Обов'язок держави – захищати життя та здоров'я людини. Трансплантологія є одним із її важелів забезпечення прав людини. Однак в Україні, де в 1933 р. український хірург Ю.Ю. Вороний, працюючи в Херсоні, вперше у світі виконав клінічну пересадку трупної нирки [2, с. 1132], трансплантологія не розвивається потрібними темпами. Одна з причин є чинне

законодавство, яке фіксує «презумцію незгоди» щодо посмертного донорства. Внаслідок цього ми втрачаємо багато потенційних донорів, які, особливо в сьогоденнішніх реаліях повномасштабного російського вторгнення, надзвичайно потрібні для порятунку життів цивільних та військовослужбовців.

Проблема розвитку трансплантації в Україні активно вивчається та аналізується багатьма науковцями. Багато є прихильниками «презумції згоди» (Вакулович О., Крайник Г., Попова С., Сачук Б. та ін.) [3; 8; 9]. Зокрема, Г.С. Крайник та Б.П. Сачук у своїй роботі детально проаналізували стан законодавчого регулювання трансплантації та механізми її реалізації, довели переваги появи «презумпції згоди» щодо трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині [8]. Також в контексті євроінтеграції це питання було досліджене в роботі Р.Ю. Грицко та І.І. Фуртак [5]. Конкретно іспанську юридичну модель трансплантології, яка є зразковою та довела свою ефективність, і можливості застосування її в Україні дослідила К. Ільющенкова [6]. У контексті нагальних перетворень заслуговує на підтримку необхідність суттєвого збільшення державного фінансування надання медичних послуг і підвищення обізнаності громадян щодо трансплантації, зміни їхніх подекуди хибних уявлень щодо цього питання [3]. Така дослідженість дозволяє сформулювати вже певну картину проблем та розв'язків цього питання.

Прописана в законодавстві «презумпція незгоди» на посмертне донорство зменшує можливість використання трупних донорських органів на 80% [5, с. 42]. Ст. 16 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» визначає, що у разі якщо померла особа не висловила за життя своєї згоди або незгоди на посмертне донорство, згода на вилучення анатомічних матеріалів для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів з тіла такої особи запитується особисто у другого з подружжя або в одного з близьких родичів цієї особи (діти, батьки, рідні брати та сестри) [10]. В такому випадку стає практично неможливо забезпечити право на життя та здоров'я живої

людини, яка потребує даної операції, так як родичі померлої особи переважно перебувають у шоковому стані, і навіть у разі їх згоди вже може бути запізно. До того ж додається загальна виражена проблема в нашій країні - відсутність донорів, як живих, так і мертвих.

Зразком розвитку трансплантології є Королівство Іспанія. За 2022 рік в Україні було проведено 384 трансплантації з 32 центрами трансплантацій [11], тоді як в Іспанії за цей же рік відбулося близько 5 000 операцій з наявністю більше ніж 40 центрів трансплантації [1]. Справа полягає у тому, що переважну більшість операцій у Королівстві Іспанія були проведені саме завдяки посмертним донорам. Механізми щодо трансплантології там регулює Королівський декрет 1723/2012 від 28 грудня, де зафіксована у ст. 9 «презумція згоди» на посмертне донорство, як щодо повнолітніх, так і щодо неповнолітніх [4]. Україна може повністю перейняти даний досвід, внівши зміни у ст. 16 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» (далі - Закон). Щодо неповнолітніх незгоду в такому випадку, враховуючи досвід Іспанії, можуть висловити особи, які за життя мали законне представництво відповідно до ст. 242 Цивільного кодексу України [12].

Окрему увагу також заслуговує і ст. 17 Закону, яка забороняє вилучення анатомічних матеріалів для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів у померлих осіб, які є військовослужбовцями та загинули, захищаючи нашу державу [10]. Проблема цієї заборони, на жаль, сьогодні є також актуальною. Передусім тут йдеться про надання швидкої допомоги пораненим бійцям – захисникам України. У цьому випадку потенційними посмертними донорами можуть стати їх побратими, що дозволить надати допомогу своєчасно.

Однак, для того щоб забезпечити права на життя та здоров'я в даному аспекті, важливо не тільки вдосконалити законодавчі механізми. Та ж іспанська модель трансплантології включає в себе комплекс елементів, а саме: організаційні, кадрові, фінансові, інформаційні, правові, які базуються на різних

рівнях [6, с. 146]. У даному випадку саме інформаційна складова відіграє чималу роль. Аналіз публікацій у засобах масової інформації та анкетні опитування показали, що громадська думка стосовно трансплантології в Україні або не сформувалась або має негативний характер.

Причинами скептичного ставлення суспільства до трансплантологічної хірургії є недостатня чи перекошена інформація, а також недоступність та низька якість лікування [8, с. 702]. У нас з'явилась можливість провести опитування серед співробітників КНП «Обласний центр крові» Житомирської обласної ради, де піднімалося питання саме щодо зміни ст. 16 Закону і встановлення «презумпції згоди». З-поміж 15 опитаних осіб, 12 висловились «За», однак 3 «Проти». Основною причиною незгоди з такими змінами був страх щодо розвитку «чорної трансплантології». Дана думка досить поширена у нашому суспільстві. Однак, фіксація «презумпції згоди» на посмертне донорство, навпаки, є найбільш дієвим кроком по запобіганню незаконній трансплантації органів [9], оскільки в цілому буде певною мірою вирішено питання дефіциту органів та інших анатомічних матеріалів.

Перспективи подальших досліджень, враховуючи потреби трансплантології, є детальніший аналіз Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», а також зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про Національну поліцію» для покращення логістики (вчасна доставка органів та інших анатомічних матеріалів потребуючим).

Отже, кожна людина має невід'ємні права на життя та здоров'я. Держава повинна робити все, щоб забезпечувати ці права. Зокрема, це стосується і розвитку трансплантології. Враховуючи зарубіжний досвід, ми дійшли висновку, що потрібно внести певні зміни до статей 16 та 17 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» й закріпити «презумпцію згоди» для вирішення проблеми з дефіцитом органів та інших

анатомічних матеріалів. Таким чином, держава зможе безпосередньо покращити забезпечення прав на життя та здоров'я, а також опосередковано – інших прав та свобод.

Список використаних джерел:

1. International registry in organ donation and transplantation. URL: <https://www.irodat.org/?p=database&c=ES&year=2022#data> (Дата звернення: 17.11.2023).
2. Edouard Matevossian, Hans Kern, Norbert Huser, Dietrich Doll and oth. (2009). Transplant International — ISSN 0934-0874. European Society for Organ Transplantation. Surgeon Yurii Voronoy (1895–1961) – a pioneer in the history of clinical transplantation: in Memoriam at the 75th Anniversary of the First Human Kidney Transplantation. Department of Surgery, Klinikum Rechts der Isar, Technische Universität of Munich, Germany. с. 1132–1139.
3. Krainyk H.S., Popova S.M., Vakulovych E.V. Problems of transplantation of human organs and other anatomical materials and directions of their solution in Ukraine. *Wiadomosci Lekarskie*. 2019. P. 457-461.
4. Real Decreto 1723/2012, de 28 de diciembre, por el que se regulan las actividades de obtención, utilización clínica y coordinación territorial de los órganos humanos destinados al trasplante y se establecen requisitos de calidad y seguridad. Ministerio de la presidencia relaciones con las cortes y memoria democrática. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2012-15715> (Дата звернення: 17.11.2023).
5. Грицко Р.Ю., Фуртак І.І. Сучасні аспекти публічного адміністрування щодо трансплантації в контексті євроінтеграції України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2018. С. 39-45.

6. Ільющенкова К. Іспанська юридична модель трансплантології й можливість застосування її в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. С. 144-147.
7. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Крайник Г.С., Сачук Б.П. Проблематика розвитку трансплантації в Україні. *Молодий вчений*. Квітень 2018 р. № 4 (56). С. 700-703.
9. Крайник Г.С. Щодо необхідності презумпції згоди на трансплантацію в Україні як найбільш дієвого кроку по запобіганню незаконній трансплантації органів / Матеріали II регіонального круглого столу «Транскордонна співпраця: проблеми та шляхи вирішення» (28-29 вересня 2017 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 262 с. С. 113–116.
10. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України: від 17 трав. 2018 р. № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232.
11. Статистика 2022. Український центр трансплант-координації. URL: <https://utcc.gov.ua/statystyka/statystyka-2022/> (Дата звернення: 17.11.2023).
12. Цивільний кодекс України: від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.